RAJAVARTIOLAITOKSEN YVT – UUTISKIRJE

RAJAVARTIOLAITOKSEN YMPÄRISTÖVAHINKOJEN TORJUNNAN UUTISKATSAUS – 1/2023

Tämä on Rajavartiolaitoksen esikunnan meriturvallisuusyksikön julkaisema uutiskirje. Rajavartiolaitos on vuodesta 2019 alkaen vastannut ympäristövahinkojen torjunnasta Suomen talousvyöhykkeellä ja aluevesillä aavalla selällä, siis avomeriolosuhteissa. Tätä työtä ei tehdä yksin, vaan tiiviissä yhteistyössä useiden toimijoiden kesken. Tämän kirjeen tarkoituksena on viestiä niistä toimenpiteistä ja hankkeista, joita teemme merellisten ympäristövahinkojen torjunnan kehittämiseksi Suomessa.

ÖLJYKULJETUKSET SUOMENLAHDELLA JATKUVAT – VENÄJÄN VASTAISET PAKOTTEET OVAT MUUTTANEET LIIKENNEVIRTOJA JA ALUKSIA

Öljykuljetukset

Suomenlahdella liikennöivissä öljysäiliöaluskuljetuksissa tapahtui merkittävä muutos vuonna 2022. Vii-

Venäjän varapääministerin mukaan Venäjä saattaa vähentää raakaöljyn tuotantoa jopa seitsemällä prosentilla vuonna 2023 vastauksena länsimaiden määräämälle hintakatolle.

meiset raakaöljylastit laivattiin Venäjältä Suomeen kesällä 2022. Tällä hetkellä pääosa - käytännössä kaikki Suomeen tuotava raakaöljy on peräisin Norjasta. Raakaöljyn jalostus Naantalissa on loppunut, joten Saaristomeren poikki kulkevan laivaväylän aluskoot ja lastikoot ovat pienentyneet merkittävästi.

EU:n toimesta asetetut Venäjän vastaiset pakotteet ovat vaikuttaneet öljykuljetuksiin Suomen lähialueella. 5.12.2022 voimaantulleet venäläiseen öljyyn kohdistuvat pakotteet kieltävät paitsi venäläisen raakaöljyn tuonnin meritse EU-maihin myös venäläisen öljyn merikuljetukset kolmansiin maihin, mikäli kuljetettavan öljyn hinta ylittää öljylle asetetun hintakaton (60 dollaria barrelilta). Pakotteet kieltävät myös EU:hun sijoittautuneita vakuutusyhtiöitä vakuuttamasta tällaisia merikuljetuksia. EU-maiden lisäksi muun muassa Norja, UK ja US ovat ottaneet käyttöön vastaavat pakotteet. 5.2.2023 tämä EU:n asettama kielto laajenee koskemaan myös venäläisestä raakaöljystä jalostettuja öljytuotteita.

Venäjä on jo pitkään ollut yksi maailman suurimmista raakaöljyn tuottajista ja viejistä yhdessä Saudi-Arabian ja Yhdysvaltojen kanssa. Suomenlahden satamat ovat Venäjän tärkein öljynvientireitti. Primorskista ja Ust Lugasta sekä Vysotskista ja Pietarista kuljetetaan yhä merkittäviä määriä raakaöljyä ja öljyjalosteita meritse sellaisiin maihin, jotka eivät ole asettaneet venäläiselle öljylle pakotteita. Reutersin mukaan suurin Venäjäisen raakaöljyn tuojamaa on Intia.

Suomen vuoden 2022 merikuljetustilastot eivät ole vielä saatavilla, mutta alustavasta tilastosta voidaan havaita, että vuonna 2022 raakaöljyä tuotiin ulkomailta Suomeen yli 10% enemmän kuin vuonna 2021. Öljytuotteiden ulkomaan merikuljetuksissa oli vain hienoista kasvua vuodesta 2021 vuoteen 2022.

Muutoksia Suomenlahdella liikennöivässä aluskalustossa

Vaikka vuoden 2023 tammikuussa jääpeitettä ei ole ollut Suomenlahden avomerialueella, on Venäjän öljykuljetuksiin käytettävä aluskalusto herättänyt huolta öljykuljetusten turvallisuudesta. Venäjälle liikennöi nyt huomattavan vanhoja öljysäiliöaluksia kuten entinen M/T Mastera, joka on ollut tarkoitus romuttaa jo joitain vuosia sitten. Suurimmat riskit turvallisuuden näkökulmasta muodostuvat aluksen rakenteiden ja varustelun yleisestä kunnosta, joka heikkenee aluksen iän myötä.

Liikenne saattaa uutistoimisto Bloombergin mukaan muuttua myös niin, että suurilla jäävahvistetuilla aluksilla haetaan öljyä Suomenlahden pohjukan satamista ja lasti siirretään eteläisellä Itämerellä pienempiin tankkereihin, jolloin suuri alus voi palata noutamaan seuraavaa lastia ja öljy voi jatkaa matkaansa määräsatamaan pienillä jäävahvistamattomilla aluksilla.

Rajavartiolaitos seuraa jatkuvasti aluskaluston ja liikennevirtojen muutoksia lähivesillämme.

VALTAKUNNALLINEN YMPÄRISTÖVAHINKOJEN TORJUNTASTRATEGIA ON VALMIS

Öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunnan valtakunnallinen neuvottelukunta on saanut ympäristövahinkojen torjuntastrategian 2035 valmiiksi. Lausuntokierrok-

Tavoite on, että osaamista kehitetään yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä yli kunta-, hyvinvointialue- ja valtion välisten rajojen. Onnistumisen edel-sen aikana Ympäristövahinkojen torjunnan kansallinen strategia vuoteen 2035 -asiakirjaluonnokseen saatiin yhteensä 26 lausuntoa. Lausunnoissa strategian uudistaminen ja tehty päivitystyö nähtiin kokonaisuudessaan erittäin kannatettavana ja tarpeellisena erityisesti ympäristövahinkojen ennaltaehkäisyn, torjuntavalmiuden kehittämisen sekä eri toimijoiden välisten vastuiden ja työnjaon selkeyttämisen kannalta. Suunnitelmana on strategian vahvistaminen valtioneuvoston periaatepäätöksellä alkuvuonna 2023. Strategian vahvistamisen jälkeen alkaakin strategian toteuttaminen. Toimeenpanosuunnitelma tullaan laatimaan sisäministeriön rajavartio-osaston johtamassa öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunnan valtakunnallisessa neuvottelukunnassa.

Edellisessä uutiskirjeessä vuonna 2022 kuvasimme strategiassa esitettyä toimintaympäristöä vuonna 2035. Valtaosa kauppamerenkulun aluksista tulee edelleen käyttämään fossiilisia polttoaineita. Uusia polttoaineita meriliikenteessä tulevat todennäköisesti olemaan metanoli, ammoniakki ja vety, joiden aiheuttama ympäristöuhka onnettomuustilanteissa on hyvin erilainen öljyyn verrattuna.

Strategiassa tuodaan esiin, että ympäristövahinkojen torjuntatehtävän päätavoite on ympäristön pilaantumisen minimointi. Edellytys tälle on, että ympäristövahinkojen ennaltaehkäisy, torjunta ja vahinkojen jälkitoimet muodostavat hyvin suunnitellun toiminnallisen kokonaisuuden, jonka kehittäminen perustuu pitkäjänteiseen tiiviiseen yhteistyöhön. Varautumiseen myös muiden kuin kivennäispohjaisten öljytuotteiden onnettomuuksiin on panostettava kaikkina vuodenaikoina, myös talviolosuhteissa Suomen lähiympäristön merialueella Itämeren pohjoisosissa.

lytyksenä onkin saumaton yhteistyö ennakoivasta varautumisesta ympäristövahinkojen torjuntaan ja jätteen loppukäsittelyyn.

Strategiassa ja useissa lausunnoissa nostetaan esiin huoli koulutuksen ja varautumisen aiheuttamien kustannusten rahoituksen riittävyydestä. Lähtökohtana on aina torjuntakustannusten periminen ympäristövahingon aiheuttaneelta taholta. Tästä huolimatta on tärkeä tiedostaa, että mikäli varautumisen taso ei ole riittävä, aiheutuu vahingosta todennäköisesti myös suuremmat ympäristövahingot. Varautumiseen on panostettava etupainotteisesti ja pitkäjänteisesti.

Kaikista tärkeimpänä ja kriittisimpänä kohtana strategian toimeenpanossa nähdäänkin riittävän rahoituksen turvaaminen. Eduskunta on hyväksynyt lain ympäristövahinkorahastosta (1262/2022), jonka mukaan öljysuojarahastosta annettu laki kumotaan, öljysuojarahasto lakkautetaan ja sille kuuluneita toimintoja yhdistetään uuteen ympäristövahinkorahastoon. Näiden muutosten, yhdistettynä pelastuslaitosten öljyntorjunnan siirtymiseen hyvinvointialueiden laajojen budjettikokonaisuuksien alaiseksi toiminnaksi, nähdään aiheuttavan riskin öljy- ja kemikaalivahinkojen varautumiseen käytettävissä olevan rahoituksen vähenemiseen. Lisäksi on huomioitava, että valtion viranomaisilla ei ole mahdollisuutta saada lisärahoitusta uudesta ympäristövahinkorahastosta.

Öljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan neuvottelukunta organisoi laaja-alaisena yhteistyönä laaditun strategian toimeenpanoa ja seurantaa. Neuvottelukunta laatii toimeenpanosuunnitelman, jonka tavoitteena on varmistaa, että strategiassa esitetyt toimenpiteet toteutetaan myös käytännössä. Tehtävä ei ole helppo, mutta hyvällä yhteistyöllä se onnistuu!

Rajavartiolaitoksen Tursas -luokan vartiolaivojen miehistöt harjoittelivat talvikeräinten käyttöä osana YVT-toimiin varautumista.

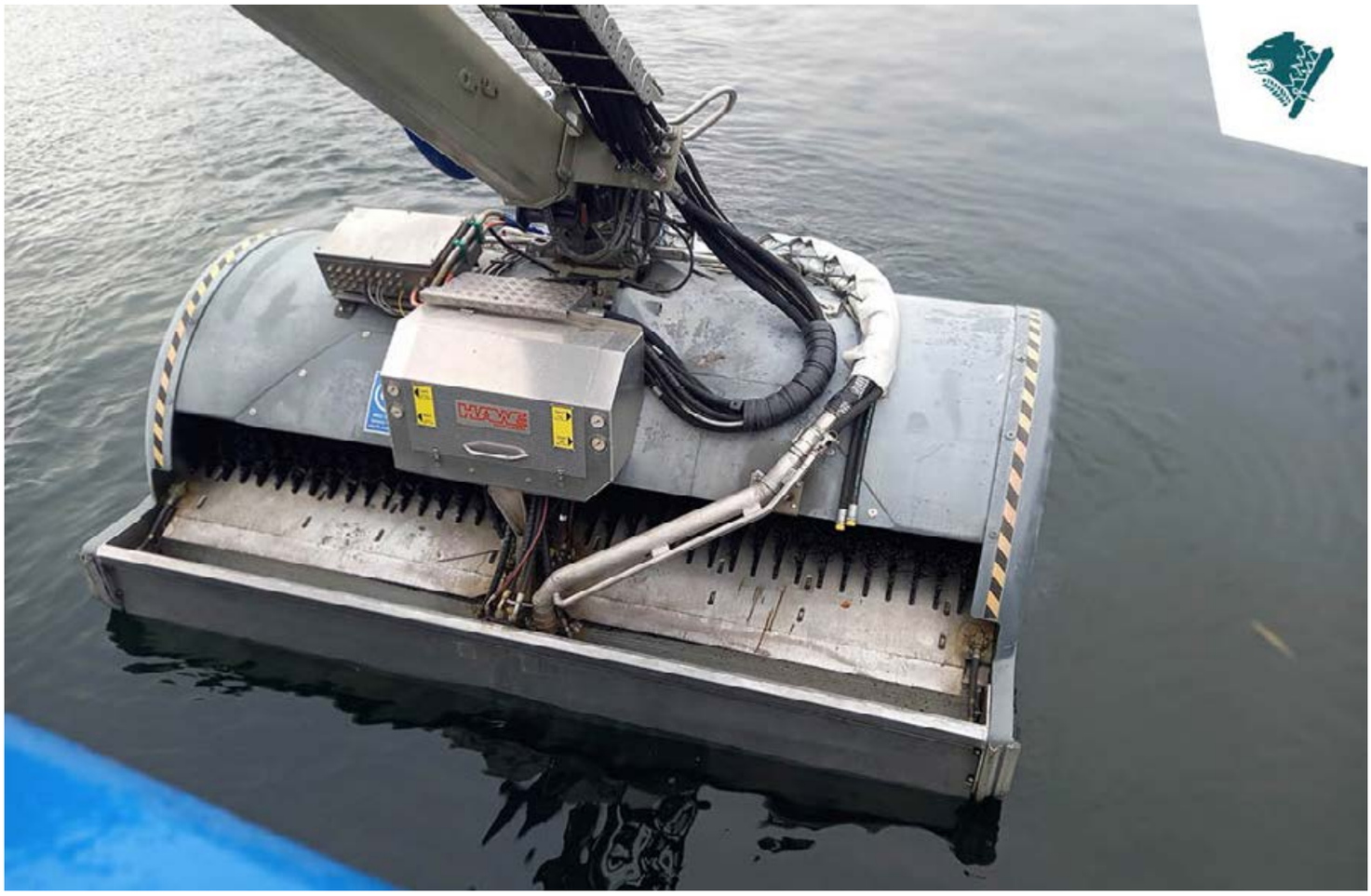

VALTAKUNNALLISET YVT-PÄIVÄT JÄRJESTETÄÄN KOTKASSA 13.-14.6.2023 – SAVE THE DATE

Seuraavat valtakunnalliset, ympäristövahinkojen torjuntakokonaisuutta käsittelevät, neuvottelupäivät järjestetään Kotkassa kesäkuussa vuonna 2023. Tilaisuuden tavoitteena on keskustella ajankohtaisista aiheista sekä järjestää Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK:n testausaltaalla erilaisten öljytuotteiden keräystesti. Osallistujilla on mahdollisuus seurata keräyslaitteiden toimintaa eri tilanteissa. Tilaisuuden järjestämisestä vastaa Rajavartiolaitos yhdessä XAMK:n kanssa. Aikaisempien vuosien tapaan tilaisuus on maksuton. Tilaisuuden kutsu ja ohjelma lähetetään myöhemmin. Esityksiä käsiteltävistä aiheista pyydetään lähettämään sisäministeriön rajavartio-osaston meriturvallisuusyksikköön osoitteeseen rvle.me@raja.fi

ELY-KESKUKSET ALOITTIVAT YMPÄRISTÖVAHINKOPÄIVYSTYSKOKEILUN

Rannikon ELY-keskukset aloittivat ympäristövahinkopäivystyskokeilun vuoden 2022 lopulla. Ympäristövahinkopäivystyksen tavoitteena on tehostaa onnettomuustilanteissa ympäristöä ja ympäristövaikutuksia koskevaa tiedon saantia ympärivuorokautisesti pelastusviranomaisille (Rajavartiolaitos ja hyvinvointialueiden pelastuslaitokset).

jemman vahingon ehkäisemiseksi. Kokeilussa selvitetään erityisesti sitä, millä tavalla ELY-keskusten ympäristövastuualueen asiantuntemusta saadaan onnettomuus- ja vahinkotilanteissa mahdollisimman tehokkaasti pelastuslaitosten ja Rajavartiolaitoksen käyttöön. Lisäksi tarkastellaan, onko olemassa tarvetta ympärivuorokautiselle ympäristövahinkopäi-

Päivystyskokeilualueeseen kuuluvat Kaakkois-Suomen, Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten alueet. Kokeilua jatketaan 31.12.2023 saakka. Kokeilun ajan päivystää kaksi aluetta, Eteläinen ja Läntinen alue, joihin alueiden pelastusviranomaiset ottavat yhteyttä erikseen määritetyllä tavalla saadakseen asiantuntija-apua ympäristövahinkotilanteessa laavystykselle. Kokeilun tulosten perusteella arvioidaan päivystyksen jatkoa ja sen mahdollista laajentamista valtakunnalliseksi. Rajavartiolaitos katsoo, että ELY-päivystyksen kautta voitaisiin hälyttää tarvittaessa myös Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) asiantuntijoita (esimerkiksi öljyyntyneiden eläinten hoidon asiantuntijat, öljypäästöjen ympäristövaikutusten seurannan asiantuntijat sekä suojapaikkapäätöstä valmisteltaessa luontoasiantuntijat).

PARANNUKSIA JA SELKEYTYSTÄ ÖLJYYNTYNEIDEN ELÄINTEN HOITOTOIMINTAAN

Ympäristönsuojelulain päivityksen myötä Suomen ympäristökeskus SYKE vastaa öljy- tai muun kemikaalivahingon seurauksena likaantuneiden eläinten hoidon järjestämisestä. SYKE johtaa öljyyntyneiden eläinten hoitotoimintaa ja on vastuussa myös valmiuden hankkimisesta sekä koulutuksista ja harjoituksista. Toimijakenttä on laaja ja vaatii erialojen asiantuntemusta – toimintaan osallistuu SYKEn ja ELY-keskusten asiantuntijoiden lisäksi mm. eläinlääkäreitä, linturengastajia, Metsähallituksen asiantuntijoita, WWF:n henkilökuntaa ja vapaaehtoisia.

Öljy- ja kemikaalivahinkojen torjunnan neuvottelukunnan alatyöryhmä on laatinut likaantuneiden eläinten kansallisen toimintasuunnitelman, joka esitellään neuvottelukunnalle keväällä 2023. Toimintasuunnitelmassa kuvataan eri toimijoiden -niin viranomaisten kuin vapaaehtoistenkin – organisoituminen, vastuut ja prosessit öljyyntyneiden eläinten hoitamisessa kiinniotosta puhdistukseen, hoitoon ja lopulta vapauttamiseen.

”Öljyyntyneiden eläinten hoito on merkittävä osa öljykatastrofin jälkitorjuntaa ja tähän varautuminen edellyttää jatkuvaa varustautumista, asiantuntijaverkoston ylläpitoa, koulutusta ja harjoituksia. Nyt valmistuva toimintasuunnitelma on tärkeä osa tässä varautumisessa” toteaa työryhmän puheenjohtaja, Suomen ympäristökeskuksen erikoissuunnittelija Markku Mikkola-Roos.

Käytännössä öljyyntyneiden eläinten hoitotoiminta keskittyy paljolti vesilintuihin. Suomen strategia on ottaa kiinni, hoitaa ja vapauttaa mahdollisimman suuri osa linnuista. Sellaiset yksilöt, joita ei ole mahdollista hoitaa asianmukaisesti, joudutaan lopettamaan.

Tavoitteena on, että toimintasuunnitelma on vahvistettu vuoden 2023 aikana.

MARINE ENVIRONMENT RESPONSE TOOL (MERT) -TIETOJÄRJESTELMÄ KEHITTYY

Kesäkuussa 2022 operatiiviseen käyttöön otetun, merialueen ympäristövahinkojen torjunnan johtamisen tukena ja tilannekuvan välittämisessä käytettävän MERT -tietojärjestelmän toiminnallisuudet kehittyvät. MERT -tietojärjestelmän tietoturva-auditointi on saatu päätökseen. Järjestelmän toiminnallisuudet ja käyttömahdollisuudet laajenivat auditoinnin valmistumisen myötä.

MERT -tietojärjestelmä on nyt luokiteltu TL IV -tietojärjestelmäksi. Tämä mahdollistaa myös salassa pidettävän (TL IV) aineiston, kuten suojapaikkoja koskevan kartta-aineiston, tallentamisen järjestelmään. Tietojärjestelmän toiminnallisuuksien kehittämistä on jatkettu suunnitelmien mukaisesti. Tällä hetkellä MERT -tietojärjestelmä kattaa jo valtaosan perustapahtumiin liittyvistä kokonaisuuksista. Järjestelmän uusia ominaisuuksia ovat muun muassa:

- välilehti kerätyn öljymäärän seurantaan;
- ajelehtimismallinnuksen tulosten esittämismahdollisuus;
- tapahtumien päättämistoiminto, joka tuottaa myös YVT-tapahtuman tilastotiedot;
- paikkatietoaineistojen päivitys.

Eri käyttäjäorganisaatiot ovat hakeneet MERT -tietojärjestelmän käyttöoikeuksia varsin laajasti. MERT -tietojärjestelmä onkin kattavasti käytössä lähes kaikilla merelliseen ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvillä viranomaistoimijoilla. Järjestelmän nykyiset käyttäjäorganisaatiot ovat:

- Rajavartiolaitos
- valtaosa rannikon pelastuslaitoksista
- merivoimat
- rannikon ELY-keskukset
- Ilmatieteen laitos
- ympäristöministeriö
- Suomen ympäristökeskus
- Liikenne- ja viestintävirasto
- Väylävirasto
- Finntraffic VTS

Lisäksi MERT -järjestelmän oppilastunnuksia on käytössä muun muassa Pelastusopistolla.

Johtamista tukevan tilannekuvan muodostamisen ja mahdollisimman tehokkaan resurssien käytön kannalta on tärkeää, että erityisesti kaikki ympäristövahinkojen torjuntaan osallistuvat viranomaistahot hakisivat Rajavartiolaitokselta käyttöoikeutta järjestelmään.

MERT -tietojärjestelmän kehittämistä jatketaan hankesuunnitelman mukaisesti. Kuluvan vuoden aikana järjestelmään on tarkoitus lisätä muun muassa Euroopan meriturvallisuusvirasto EMSA:n tuottamien satelliittihavaintojen ja Rajavartiolaitoksen valvontalentokoneiden avulla saatavien lentohavaintojen tiedot sekä AIS-tiedot aluksista. Itseopiskeluun tarkoitettu MERT -järjestelmän verkkokoulutusmateriaali on tarkoitus saada käyttöön keväällä 2023.

YMPÄRISTÖVAHINKOJEN TORJUNTA ITÄMERELLÄ VAATII JATKUVAA VALMIUTTA JA MONIPUOLISTA SUORITUSKYKYÄ – M/T ALEXIALLA TULIPALO SUOMENLAHDELLA SYYSKUUSSA 2022

Suomen ympäristövahinkojen torjunnan vastuualueella Suomenlahdella tapahtui M/T Alexia -öljytankkerin läheltä piti -tilanne 22.9.2022. Kyseinen öljytankkeri oli matkalla Venäjältä Turkkiin, kun aluksen miehistötiloissa syttyi tulipalo. Aluksen miehistö sai palon hallintaan juuri ennen Suomesta Rajavartiolaitoksen helikoptereilla tapahtumapaikalle kuljetetun pelastuslaitoksen MIRG-ryhmän saapumista alukselle. MIRG-ryhmä laskettiin alukselle varmistamaan palon sammuminen. M/T Alexia -aluksen lastina oli noin 109 000 m3 raakaöljyä. Määrä vastaa yli 1750 öljyrekan lastia. Alueelle hälytettiin muun muassa Rajavartiolaitoksen ja merivoimien laivaluokan aluksia Suomesta sekä Virosta Kindral Kurvits -vartiolaiva, joka siirrettiin vuoden 2023 alussa Viron poliisi- ja rajavartiovirastolta Viron merivoimille. Lisäksi alueelle hälytettiin kaksi meripelastushelikopteria Suomesta. Tapaus osoittaa ympäristövahinkojen toruntaan varautumisen ja jatkuvan valmiuden tärkeyden.

M/T Alexia -aluksen lastina oli noin 109 000 m3 raakaöljyä. Tulipalo saatiin onneksi sammumaan aluksen miehistön toimenpitein. Myös Helsingin pelastuslaitoksen MIRG -ryhmä laskettiin alukselle. Alueelle hälytettiin useita viranomaisyksiköitä Suomesta ja Virosta.

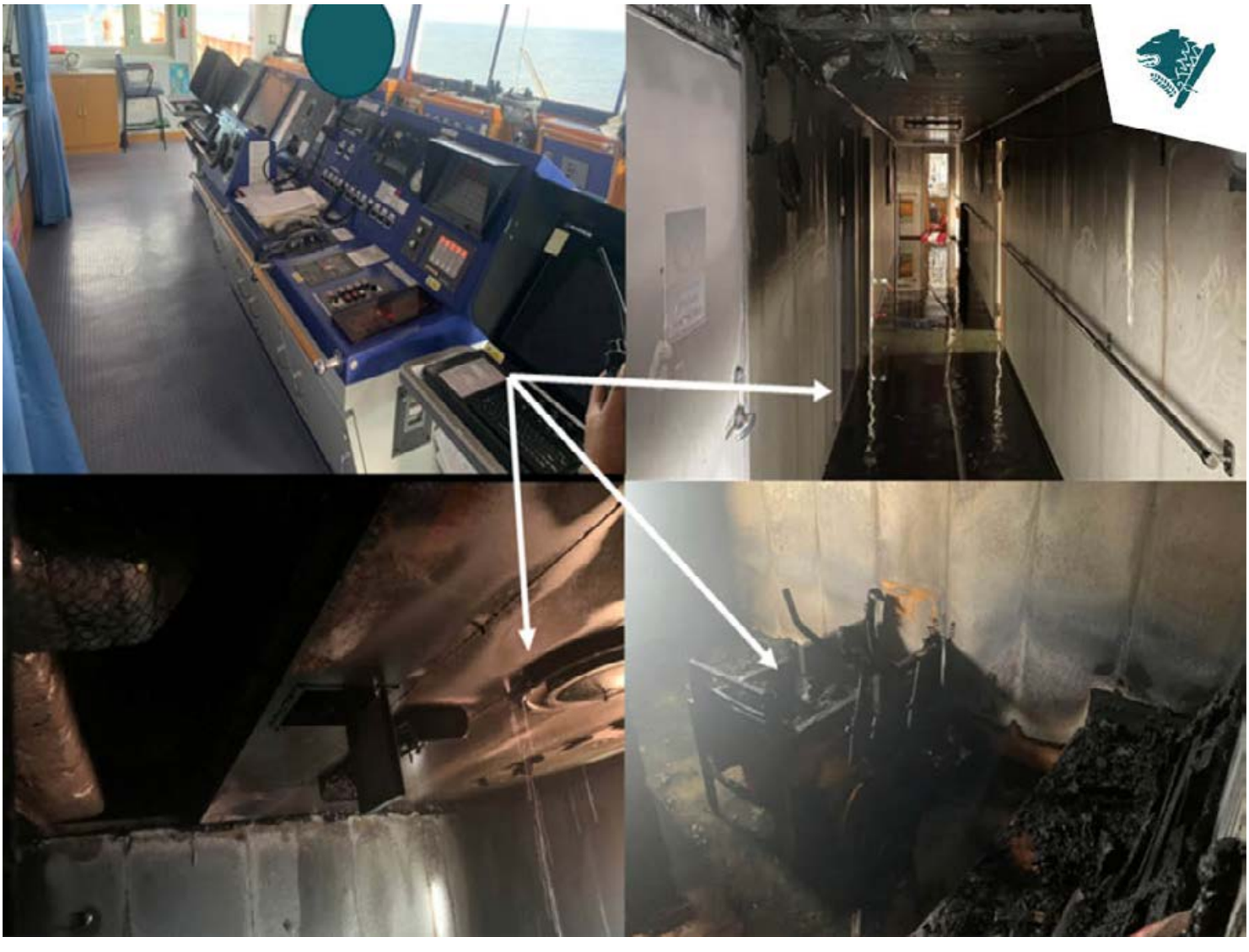

Lisätietoja:

Komentaja Mikko Simola
Yksikön päällikkö, Meriturvallisuusjohtaja
Sisäministeriö | Rajavartiolaitos | Raja- ja meriosasto | Meriturvallisuusyksikkö
+358 295 42 1151
mikko.simola(at)raja.fi

RAJAVARTIOLAITOS
GRÄNSBEVAKNINGSVÄSENDET
FINNISH BORDER GUARD